

Ostrowska, Teresa

"Dzieje medycyny w zarysie", Bronisław Seyda, Warszawa 1973 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/3, 570-571

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bronisław Seyda: *Dzieje medycyny w zarysie*. Wyd. 2. Warszawa 1973 Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich ss. IX, 3 nlb., 608, ilustr.

W ubiegłym roku ukazało się drugie wydanie podręcznika Bronisława Seydy *Dzieje medycyny w zarysie*¹. Tym razem pojawiło się jako całość w objętości poważnie zmniejszonej (z 62,2 arkuszy wydawniczych do 51,4) ze znacznymi zmianami w tekście i w ikonografii.

W edycji tej pominięto uwzględnione w pierwszym wydaniu książki rozdziały: *Zasady metodologii prac z historii medycyny*, *Zarys historyczny medycyny wojskowej w epoce niewolnictwa*, *Rozwój medycyny wewnętrznej i klinicznej* (w okresie rozkładu feudalizmu), *Rys historyczny medycyny wojskowej w epoce feudalizmu*, *Ustawodawstwo ochrony zdrowia* (w społeczeństwie feudalnym), *Rozwój stomatologii* (w XIX stuleciu), *Rys historyczny medycyny wojskowej od połowy XVII do połowy XX w.*, *Rzut oka na dzieje medycyny w Rosji*, *Administracja — Charakter organizacji ochrony zdrowia* (w społeczeństwie kapitalistycznym). W treści pozostałych rozdziałów nastąpiły pewne zmiany, a mianowicie: miejsce *Organizacji ochrony zdrowia w społeczeństwie niewolniczym* zajął *Rozwój stanu lekarskiego w epoce niewolnictwa*, miejsce *Rozwoju i stanu medycyny europejskiej w dobie rozkwitu feudalizmu* zajęła *Chirurgia i medycyna wewnętrzna*, miejsce *Personelu służby zdrowia* (lekarze, chirurdzy, dentyści, aptekarze, akuszerki, pielęgniarki) zajął *Rozwój stanu lekarskiego*, w *Wiadomościach z dziejów organizacji ochrony zdrowia w Polsce* zabrakło poza lekarzami i chirurgami innych zawodów medycznych i administracji służby zdrowia, a *Rys historyczny nauki dziejów medycyny* (powszechnej i polskiej) został znacznie skrócony.

Podręcznik został w zamian uzupełniony dwoma nowymi rozdziałami: *Medycyna w krajach Dalekiego Wschodu* (w okresie średniowiecza) i *Chronologia siedmiu wieków medycyny w Polsce*, a indeks nazwisk został zastąpiony indeksem krzyżowym.

Ograniczenia objętości tekstu, prawdopodobnie sugerowane przez wydawnictwo, odbiły się niekorzystnie na wartości podręcznika. Szczególnie należy ubolewać nad usunięciem rozdziału o metodologii prac z historii medycyny. Szkoda również, że tak znacznie zostało okrojony rys historyczny nauki dziejów medycyny. Czytelnik obecnej wersji nie będzie znał nazwisk współczesnych historyków medycyny na świecie i w Polsce, nie będzie wiedział o Towarzystwie Miłośników Historii Medycyny, ani o odbywaniu się zjazdów krajowych i międzynarodowych kongresów historii medycyny.

Rezygnując z zamieszczania dziejów farmacji i stomatologii autor prawdopodobnie kierował się myślą, że dzieje tych dyscyplin zostały już obszernie opracowane przez R. Rembielińskiego i B. Kuźnicką², oraz M. Jesionowskiego³. Niemniej jednak należało by podać czytelnikowi skrótowo pewne wiadomości z tych dziedzin, jak również informacje o felczerach, pielęgniarkach i akuszerkach.

Medycyna wojskowa natomiast słusznie została pominięta w obecnym opracowaniu.

Do omawianego wydania autor wprowadził nowy rozdział *Medycyna krajów Dalekiego Wschodu w okresie średniowiecza*. Odczuwa się natomiast brak wykazania powiązań z medycyną Wschodu w XX wieku. Można by wspomnieć o rosnącym zainteresowaniu jogą w Europie i Ameryce i o badaniach prowadzonych

¹ B. Seyda: *Dzieje medycyny w zarysie*. Cz. 1—2. Warszawa 1962—1965 Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, ss. 250+460, ilustr.

² R. Rembieliński, B. Kuźnicka: *Historia farmacji*. Wyd. 2 rozszerz. Warszawa 1972 Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich ss. 455, ilustr.

³ M. Jesionowski: *Historia stomatologii polskiej*. Wyd. 2 uzup. Warszawa 1971 Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich ss. 342, ilustr.

nad nią w warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego, o próbach stosowania akupunktury w lecznictwie polskim i zagranicznym, o popularyzacji medycyny tybetańskiej w Polsce przez Włodzimierza Badmajefa i wydawanym przezeń w latach międzywojennych czasopiśmie „Lekarz Tybetański”.

Trudno również pominąć milczeniem fakt istnienia współcześnie homeopatii także w Polsce. Nie jest ona u nas przedmiotem fakultatywnym, niemniej jednak ma swoich przedstawicieli w naszym świecie lekarskim, swoją aptekę w Warszawie, a światowe czasopisma homeopatyczne są prenumerowane przez Główną Bibliotekę Lekarską.

Te i temu podobne informacje dotyczące wzajemnego współistnienia, przenikania i uzupełniania się różnych kierunków medycznych — uznanych i nie uznanych — powinny znaleźć miejsce w podręczniku napisanym w ujęciu marksistowskim, a więc przedstawiającym zjawiska w ich stałym rozwoju i współzależności.

Piśmiennictwo opiera się przeważnie na polskich publikacjach, mniej jest niemieckich, angielskich, włoskich, rosyjskich, czeskich, najmniej francuskich. Dobór pozycji nie jest jasny. Nie wiadomo, dlaczego autor podał Szenajcha *Myśli lekarza*, skoro nie cytował ich w tekście. Z drugiej strony brakuje pracy Sokoła *Historia chirurgii w Polsce*, gdy inne prace Sokoła są podane.

Zastrzeżenia nasuwa graficzny układ tekstu: marginesy są bardzo poszerzone. Wprawdzie dzięki temu zamieszczono na nich tytuły podrozdziałów, co jest bardzo wygodne dla czytelnika, ale można by je było podać *petitem*, a marginesy nieco zwięźić. Przeznaczanie na marginesy 1/3 szerokości stronicy jest stanowczo przesadą, prowadzi do niepotrzebnego zwiększania objętości i ciężaru tomu.

Ilustracje zostały dobrane starannie, z podaniem proveniencji. Niestety, tak jak i w pierwszym wydaniu nie zamieszczono ich spisu.

Spotykamy pewne nieścisłe sformułowania i błędy korektorskie: w spisie rzeczy zamiast *Początki ftizjatrii i endokrynologii* s. 278 figuruje wymieniona uprzednio pozycja: *Mikrobiologia, higiena, epidemiologia* s. 243; na s. 490 i 590 spotykamy Ciecierski zamiast Czekierski; na s. 521 „Kwartalnik Kliniczny Szpitala na Czystem” zamiast Szpitala Starozakonných; na s. 560, 561 i 596 Konnor zamiast O'Connor; s. 581 Lexicon zamiast Lexikon; na s. 593 gerontologia została utożsamiona z geriatrią; na s. 594 Hechel Franciszek zamiast Hechell Fryderyk; na s. 596 Macin zamiast Marcin i lekarze duchowi zamiast lekarze duchowni, itp.

Indeks jest niejednolity, czasem podaje pełne imię, czasem tylko jego inicjał. Brakuje szeregu haseł, np. Kobiety-lekarki, Muzea lekarskie, Towarzystwa naukowe niemedyczne.

Nasuwa się pytanie, dla kogo podręcznik został przeznaczony. W pierwszym wydaniu było zaznaczone, że dla studentów. W drugim nie znajdujemy tej informacji. Od podręcznika dla studentów należałoby oczekiwać podawania mniejszej ilości informacji, ale bardziej selektywnych, z odsyłaniem do obszerniejszych opracowań przy każdym większym rozdziale, od podręcznika dla lekarzy zaś — uzupełnienia całego tekstu obszernym systemem odsyłaczy do źródeł.

Po tych kilku uwagach podanych z obowiązku recenzenta należy wyrazić autorowi podziękowanie za podjęty trud i za bogactwo treści, jakie zawarł w podręczniku. Pierwsze wydanie ukazało się w nakładzie 3000 egzemplarzy, obecne w 5000 egzemplarzy. Nie jest to duży nakład. Książka ta powinna bowiem znaleźć się w bibliotece każdego lekarza.

Teresa Ostrowska